

Хитрук Руслана Олегівна
курсант факультету економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

*Науковий керівник – доцент кафедри філософії
та політології факультету економіко-правової безпеки,
к.філос.н., доц. Стояцька Г.М.*

НАУКА ЯК ДУХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ВИРОБНИЧА СИЛА СУСПІЛЬСТВА

Питання про виникнення науки виходить за рамки тривіального історичного або наукознавчого дослідження, оскільки в процесі емпіричного вивчення науки історик повинен так чи інакше спиратися на деяке розуміння науки, для того аби пересвідчитись, що обрані факти пізнання належать чи не належать до наукового дослідження. Таким чином, будь-яке історичне дослідження науки, так чи інакше передбачає певне філософське розуміння її сутності. Залежно від того як ми розуміємо сутність науки, буде формулюватися питання про те, коли вона виникла.

У цьому сенсі аналіз історії формування науки як соціального і культурного явища можуть дати багатий матеріал для розкриття закономірностей виникнення і розвитку науки та тих проблем, з якими вона вже стикалась на різних історичних етапах свого розвитку. Ознайомлення та розкриття тих різноманітних форм, в яких існувала наука на різних цивілізаційних етапах розвитку здатні розкрити шляхи до визначення та вирішення сучасних проблем у науці. Історія досучасної науки забезпечує доступ до стародавніх цілей, цінностей та ідеологій, відрізняючись від інших областей стародавньої думки в розумінні того, що є наукова реальність і якими можуть бути вірогідні наслідки науково-технічного прогресу для особистості та людства в цілому.

Що дійсно відрізняє науку від інших форм пізнання – це перш за все метод. Таким чином, саме методологічна культура Нового часу і розглядається як ідеал будь-якої науки, будь-якого наукового пізнання. А отже, все що було до XVII століття треба розглядати як переднауковий етап. Тому не випадково відомий історик науки Альфред Норт Уайтхед [1, с.56-75] розглядає античну математику як підготовчу роботу. Але то що ми маємо в Новий час, в XVII столітті – це, безсумнівно, якийсь новий спосіб мислення та винахід саме цього нового способу мислення Уайтхед оцінює набагато вище, ніж будь-які окремі наукові досягнення даного періоду. Бо тут ми дійсно маємо, як він вважає, початок науки. Тому якщо ми так будемо розуміти сутність науки тоді виникнення науки датується починаючи з XVII століття.

Античність буде розглядатися як переднауковий етап. Адже «греки, хоч і почали ставити окремі експерименти (як це робив Аріхмед), але не створили експериментального методу, не надавали експериментальним дослідженням принципового значення. Тому, відносно античної епохи і можна стверджувати появу *переднауки*» [2, с.194].

Ми можемо сказати що наука в певний період стала безпосередньою продуктивною силою. Таким чином, якщо сутність сучасної науки бути продуктивною силою людства, то цей процес починається не в XVII столітті, а в середині XIX. Саме в цей час відбувається радикальне перетворення всього інституту пізнання, який почав закладатися ще в XVII столітті. Академії наук, які відігравали важливу роль в XVII столітті, практично втратили свою провідне значення вже на початку XIX століття і на перший план висуваються університети. Саме вони є носіями передового знання в той час. Сама ж наука в цих умовах набуває предметно-дисциплінарної форми організації. У певний історичний період експеримент, експериментальні дослідження, теоретичне пізнання розвиваються незалежно одне від одного. Це практично все Середньовіччя і частина епохи Відродження. І тільки вже в пізній період Відродження ми бачимо як ці два види пізнання починають тяжіти один до одного, потім з'єднуються і виникає нова якість пізнання – наука Нового часу. В науці Нового часу теоретичне пізнання та експериментальні дослідження органічно зливаються.

«Наука має свою «малу батьківщину» у Європі, але із самого початку заявляє про себе як про універсальну силу ареною якої може бути весь світ. Це особливо чітко виявляється в нашу епоху глобалізації, що фактично стала парадигмацією європейської цивілізації в параметрах науково-технічної революції як умови виживання в сучасному світі. У часи глобалізації наука і перетворюється на своєрідну «нервову систему» планетарної цивілізації, на її керівний підрозділ» [2, с.191].

Фактично, ми керуємось міркуваннями, що наука є дійсно явище все-світньо-історичне, аж ніяк не тільки європейське. І, по можливості, розглядаючи історичний розвиток науки, ми повинні враховувати також той внесок, який зробили в розвиток науки інші культури, не тільки європейська. Крім того, ми повинні розуміти, що цілісність науки є певна конкретність, єдність різноманіття. І в цьому сенсі набуття цієї цілісності пов'язане з тим, що наука дійсно поступово вибудовує себе, інтегруючи різні види діяльності які зустрічає на своєму шляху для того, аби в кінцевому підсумку стати сучасною продуктивною силою суспільства.

У науці ми маємо особливий вид суспільних зв'язків які проявляються в пізнанні. Дослідник спирається на праці попередників, він об'єднує свої зусилля з сучасниками, і все це заради того, аби отримати якийсь новий оригінальний результат, відкрити, пізнати, винайти щось. Тому наука безпосередньо дає можливість зрозуміти досліднику громадський характер своєї праці. Інакше дослідник просто елементарно не зможе сказати, в чому новиз-

на його власних робіт, який внесок він сам вніс в розвиток науки.

Якщо виходити з того, що наука є духовним виробництвом, що наукове пізнання – це діяльність, обумовлена особливим соціальним зв'язком, то ми можемо зрозуміти науку як якесь складноорганізоване органічне ціле яке формується в процесі історичного розвитку. Тобто, тим самим, ті шаблі наукового пізнання, які абсолютизують і видають за науку як таку, можна розглядати лише як основні фази історичного розвитку науки, яка в підсумку і отримує статус продуктивної сили суспільства. Саме наука винайшла різні способи здійснення діяльності, різні споживчі вартості, відкрила нові форми життєдіяльності. У цьому сенсі будь-яке відкриття, винахід – є наука. І в цьому сенсі вона нерозривно була пов'язана колись з матеріальним виробництвом, була чинником його розвитку.

Але цього недостатньо для того, аби стати продуктивною силою. Необхідно створити ланцюг наступних ланок, які дозволяють наукову ідею перетворити в практично корисний предмет. Для цього необхідна діяльність проєктувальників, інженерів-конструкторів, тобто ціла подальша низка досліджень і винаходів, які в підсумку дозволять науковій ідеї перетворитися в суспільно-корисної продукт. І тільки в цьому випадку наука дійсно може інтегруватися з матеріальним виробництвом, може стати новою продуктивною силою і тим самим перетворити матеріальне виробництво в свою власну експериментальну базу. Наука перестає тут бути духовним виробництвом, вона знову стає фактором розвитку. Причому стає безпосередньою продуктивною силою і в цьому сенсі наука і набуває свої максимально конкретні вирази.

Підсумовуючи, варто констатувати, що аналізуючи проблеми виникнення науки, ми отримуємо доступ до широкого кола загальнокультурних і світоглядних питань досліджуваної епохи. Наука виступає наче ключем до широкого культурного та історичного контексту. Робота науковців на різних етапах історичного розвитку, в тому числі і на ранньому етапі, їх пояснення, стилі перевірки наукових даних та особливо їх передбачення отримували своє відображення паралельно в інших сферах історичного дослідження. А у своїх амбіціях описати, пояснити і зрозуміти навколишній світ вчені постійно віднаходили нові аспекти реальності і, таким чином, конструювали те, що ми сьогодні називаємо науковими картинами світу.

1. Уайтхед А. Истоки современной науки // Избранные работы по философии: Пер. с англ. / Сост. И. Т. Касавин: Общ. ред. и вступ. ст. М.А. Кисселя. М. : Прогресс, 1990. 717 с.

2. Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії. / С.Б.Кримський. К.: Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2008. 367 с.